

ուսումն ալ որ քեզի նիւթական կ'երևայ, չկարծած զռնունակութիւնը պիտի պատճառէ քեզի: Երբ բառերուդ մմերը բաւական ճոխանայ, պիտի տեսնես, թէ ամէն նոր բառ առաջիննէն աւելի զիւրաւ պիտի դրոշմուկ մտքի մէջ, որովհետեւ այս մասնաւոր կրթութեամբ՝ ցու յիշողութիւնդ զարմանալի կերպով պիտի նրանայ և զօրանայ: Պիտի տեսնես, որ պիտի կարենաս շամ մ'իրերու անուններն ու մանրամասնութիւններն որոշել' իրենց յատուկ բառերով, զոր յառաջ կ'անգիտանայիր: առաջ որ պէտք կ'ունենայիր զանազան բառադրութիւններու, սահմաններու, նկարագրութիւններու և երկայնաբանութիւններու, համառու կերպով պիտի կարենաս ընել, և միանգամայն ապահովութեան և ազատութեան նոր զգացում մը պիտի ունենաս խօսելու ժամանակ, չտափնապելով այլ և խոցընդոտի մը զարնուելու վախին, սովորական բանի մը համար՝ որուն անունը տալու ստիպուած ես ու չես զիտեր, կամ երբ ստիպուիս խօսք փոխել որ հարկ չըլլայ անոր անունը տալ: Եւ այս կըրթութենէն վերջ, շատ անգամ քեզի յայտնի հաճելի ժամանց մը պիտի ըլլայ: Երբ առիթն ունենաս սպասելու արուեստանոցի մը, զեղարանի մը, խանութի և կամ հանդիսարանի մը մէջ, միտքը բերելով շուրջդ գտնուած առարկաներուն անունները: և ինչ հաճոյց պիտի զզաս երբ հայերէն լեզուով խօսիս այն հետաքրքրական գործիներուն վրայ, որոցմով կը զբաղին տեղւոյն արուեստաւորները, պարակելով աւելի կարեռ բառերու տղիտութիւնդ և միտքը բացատրելով ո՛ և է կերպով մը: Ինչ հաճոյց պիտի զզաս, երբ ուրիշի մը՝ նոյն իսկ քեզմէ բարձրաստիճան և աւելի զիտուն անձի մը հետ խօսելու ժամանակ մնըթ զինքը տափնապէ մը վրկես՝ բերանը զնելով յատուկ բառեր:

Ակսէ, ուրեմն, այս ուսումը, ո՛չ թէ անհրաժեշտ նպատակ ունեցողի մ'անհամբերութեամբ, այլ հանդար կերպով, կամաց կամաց, ցու կտոր բրդում ժամերուդ մէջ, ամէն օր քիչով գործանալով, և շուտով

պիտի զմայլիս լեզուի մթերքիդ վրայ, առանց յոզնելու և զրեթէ առանց անդրադաձութեանդ յիշողութեանդ մէջ կուտակուած գոնելով:

(Ծարութակելի) Թրգմ. Յօրին. Հ. Ա. Յոզ.

ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ Ք

ԱՐԻՒԽԻ ՃԱՍՏԻԿՆ-ԻՒՊԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ. Հեղ. Պ. Մահմետական, Գահկրէ. 1919:

Հիմայ հայ քնարին միակ անուրջն և սկեռումը՝ հայ տառապանքն է, որ հայ յարութեան առաջնորդեց. ամէն որ կ'ախորժի թթուացնել քնարին այս թելերը, անով գէթ հասարակութենէն կարդացուելու և անոր հաճելի զառնալու համար: Մահմետական անշուշտ այս տեսակետով չէ զրած իր ոտանառները. ինչ եղրայիններ ունի տառապանքի, ընկերներ ունի յոյսի, որոնց նշխարներուն պաշտամունքի համար որոյր մը կ'ուզէ դրոշմել. այս ամէնը սրտին կը վերաբերի. և սրտի պատկանող ամէն իր զզացումէ կը բխի: Բայց Մահմետական աւելի պատկերներէն կը զզացուի. անոնց յուզիչ ձևեր և շարժում կ'ուզէ տալ. կը կարձէ թէ որքան սաստիկ ըլլան պատկերներուն ցափի արտայայտչները, այնքան ալ յարութեան ցնծերզը երջանկարեր պիտի ըլլայ: Իր երիտասարդ սիրոտ իղձ և բորբոք է. և իր բոցաշունչ ոզիին վրայ սաւառնելով ուրիշ համրոյր մըն ալ կը զրոշմէ զափնեպակին վրայ փառքի հերոսներուն, որ մեր վերածնունդը գարբնեցին: Անշուշտ աւելի ջերմ համրոյր մըն ալ փառքի հերոսները անմահացնողներուն:

ՄԵՐ ՍՈՒՐԻՐ ՏԻՐԱՄԱՅՐԻ. Հեղ. Վ. Խաչելեան, Կ. Պօլիս. 1919:

Սիրարծարծ խանդով վառ է հեղինակին սիրար Արմաշու Տիրամայր պատկերին հա-

մար և կ'ուզէ այն սէրը բորբոքել իր հայրենակիցներուն մէջ, ինչ որ գովիլի է: Ասոր համար տեսիլքի կը դիմէ առանց անդրադառնու սակայն, որ անով միամիտ երեսի մը կ'ընծայէ բոլոր զրցուկին, ուր նուազ էնակ արտայայտութեան գեղեցկութիւնը: Բայց Արմաշու ուժտաւորները յօժարակամ պիտի ընդունին այս նուէրը իրը սրբազն յիշատակ վշտակոծ ժամանակներու:

ՕՇԱԿԱՆ: Գրական և գեղարուեստական կիսամսեաթերթ: Ա. տարի - թիւ 1. Խմբ: Ա. Ցովինանիսիսնի:

Նոր թերթ մըն ալ հայ գրական հանդէսներու վրայ, ինչ որ կեանքի եռուզեռ կը նշանակէ, մեր վերածնունդի շրջանին: Հայ գրականութեան կարկառուն դէմքեր իրենց աջակցութիւնը ընծայել զիջած են Օշականին, հայ գրականութեան օճախը վառ պահելու համար, և ամէն սկսնակ ալ հրափրուած է իր ճիւղիկը բերել այս կրակին համար: Օշական հայասեռ յօդուածներու կու զայ միացնել նաև օտար բանաստեղծութիւններ, անշուշտ լուսաստուեներու ազգեցութիւնը զգացնելու համար: Առջի թիւը արդէն գրաւական մըն է իր ապագային: Զերազ, Զօպանեան, Օհանեան, և ուրիշներ ջանացած են զարդարել իրենց ծաղիկներով այս նորատի գարունը որ կու զայ լիարուն յոյսերով: Ցոյսերու գերագոյնը սակայն թագորի երգերն են, այնքան քննցոյ, այնքան զգայուն, այնքան բնական, անշուշտ Օշական ուրիշներ ալ կը յաւելու այս ցերթուածներուն: Օշական դիտում ունի՞ բանասիրութեան ճիւղն ալ մշակել. վասն զի կ'ըսէ « լայն տեղ տալ բանասիրութեան »: անտարակոյս այս միայն խմբագրականին մէջ, ինչ որ փափաքելի և մաղթելի է, Հաւանական է որ Օշական կամաց կամաց մէր արդի զրողներուն ներշնչէ թիշ մ'աւելի հանճար և զգացում: և այն տաեն մենց այլ ևս աւելի պիտի չյարենց թագորին կամ ուրիշի մը:

« ՀԱՅ ՑԵՂԸ ԵՒ ՀԱՅԱՐԱԿԱՆԻՆԵՐԸ Հոգեւանական լոյսին տակ »: հեղ. Յ. Պ. Պողոսիսն: Պոսթը. 1919:

Հուսկ ուսումնասիրել կը սկսին հայ ժողովուրդի հոգերանական կողմերը, գուցէ ամենէն փափուկ մասերը իր էւլթեան և Տեար Պողոսեան առ այս ասպարէզ կ'իշնէ ամերիկան զարգացմամբ և գաղափարներով, ու կը սկսի կենդանական աշխարհէն՝ մարդկային սեռին բարձրանալու համար: Կ'երեի որ մեր մոտայնութիւնը դարձրու շրջանին միշտ նոյն մասցեր է: Մեր նախնիք հայ պատմութիւնը կը սկսէն Աղամէն: իսկ մեր ամերիկահայ բարեկամները աւելի առաջ ալ կ'երթան ու մարդէն աւելի հին սերունդէ մը կը սկսին հայ ժողովուրդին հոգերանութեան հասնելու համար. բայց թէ ինչ որակական նոյնութիւն կայ հայուն հոգեկան զօրութեանց և կենդանիին զօրութեանց մէջ նախ այս հարկ էր ցուցնել: Գուցէ աւելի հասկանալի ըլլար Հեղինակին մտածելու այս կերպը, երբ հասորը նույիքը թուրք և թաթար ցեղերու հոգերանութեան, որոնց մէջ այնքան վառ է տակավին կենդանական բնագլը: Տեար Պողոսեան աւելի ձեռնհաս շրջանակի կ'անցնի, երբ կը ցննէ ջարդերուն և տեղահանութեանց թողած յոյի ազդեցութիւնները կը հիմնէ գիտնականներու կիրարկած փորձերուն վրայ: Այս՝ զրցին առջի մասը կը կազմէ, որուն սկիզբը զետեղած է նաև ջարդերուն պատմութիւնը:

Երկրորդ մասը աւելի ընկերաբանական երկոյթ ունի. անով կ'ուզէ Տեար Պողոսեան արգիլել հայուն վատասերումը՝ զոր մեծ

1. Տեար Յ. Պ. Պողոսեան կելիկեայն՝ 1914ին կըցած է անցնի Ամերիկա և մանեւ Փոլումայի համաւարան և առաւտան մը ընթացքին երկու գրողական տարեցշն կամարեկի 1915ին արժանացած է մրցանակի՝ ընդունելով միանգամայն մ. ա. տիտուու: Երկու տարեց ևս ճեմանելով Ուստրի Փարար համաւարանի ընթացքին ստացած է վարդապետ իմաստափութեան ախտոսը՝ առաջին կարգի մրցանակի վարժառութեամբ,

հաւանականութեամբ առաջ պիտի բերեն ջարդերուն ազդեցութիւնը և խառն ամուսնութիւնները հարեան ցած ազգերու հետ: Ասոր համար կ'ուզէ գործածել զիտական մրջոցները յարմար մոտքուժեան: Եթ ճանչնայ նաեւ կրօնքին վսեմ կոչումը. « մարմով և մորով կորովի հայ ազգ մը արտադրելու համար »:

Բայց Հեղինակը հակասութեան մէջ կ'ինայ երբ զրուատելով հանդերձ հայուն հոգեկան բարեմանանութիւնները և բրիստոնէական սկզբունքները, կ'առաջարէէ « հրամայական իրականութիւն »ը (Էջ 21), մովսիսական օրէնքին աւելի ի խիստ, մէկի տեղ թշնամույն երկու աշքերն ալ հանելու: Կարծեմ մեր արդի սերունդէն լաւագոյն է պահանջել դիւնանազտական ընթացք մը, որովհետև յաղթանակը միայն գէնքով չէ (non solum armis), և բռնութենէն աւելի տիրապետող են մորքին և հոգւոյն ազնուական ոյժերը:

Ցեսոյ երբ Հեղինակը կրօնական իրեր կը շօշափէ, կը սկսի հն զայթի ի զայթի ընթանալ և իր բնական լրացք անտեսանելին, պատրանը կը համարի (Էջ 89): Նման նիւթի վրայ խօսելու միջոց հարկ է իմաստասիրական բոլոր իրաց խորը թափանցած ըլլալ, և այն ասեն պիտի բռնադատուի ինքն ալ խոնարհեցնել իր զուուը, նման Ցոլստոյի, ճանչնալով Աւետարանի ճշմարտութեանց մէջ աստուածացեալ Արդաստոտելի մը մատը:

Փովելի է Հեղինակին խզմտալից զգուշութիւնը օտար բառերէ, զիտական նման զրուածքի մը մէջ. միայն լաւագոյն պիտի ընէր եթէ խուսէր նաև քիչ մը իրմանայն բարդութիւններէ ինչպէս « տարհամոզել » « գործականացում »: պարզը միշտ աւելի սիրելի է:

Անշուշտ հայութիւնը պիտի զնահատէ Տեար Պօղոսեանի թելալրած բոլոր միջոցները, բաց ի կրօնական զաղափարներէն, որ իր զացման քիչ մը վիրաւորիչ պիտի հնչեն, ազգին վերանորոգման համար. և այն ատեն մենք պիտի տեսնենք գեղեցիկ և բարեգորդ հայաստանի մը պատկերը: Հ.Կ.Ք.

ԿԵՑՑԵՇ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մի բանի ամիս առաջ խօսեցանք Հայաստանի մեծ կարօտութեանց վրայ, և ջանացինց երկորորդ անգամ ժողովրդեան ուշազրութիւնը հրափելի ի նպաստ մարտիրոս ժողովրդեան: Այսօր ուրախութեամբ կը ծանուցանենք բարեբաստիկ հետևանցներ ունեցող գործը՝ որ տեղի ունեցաւ ժոնէվ բաղացին մէջ, ուրբաթ և շաբաթ օրերն 10 և 11 սեպտեմբերին. և է հիմնարկութիւն միջազգային հայաստէր Գայնակցութեանին, միջազգային խորհուրդին և գրածադիր Մասնածորովին, և կը փափաթինց հասկցնել այս հաստատութեան ընադրումը և կարեռութիւնը:

Եատ և երկայն ժամանակ աշխատեցան ումանց ինչ ինչ ըշջանակի մէջ ի նպաստ Հայաստանի. բայց մինչև ցայսօր իրարմէ տարրեր ձեռնարկներ էին և տարրեր նպաստակներու կը զիմէին, առանց իրարու հետ կազմակերպիչ կապ մ'ունենալու: Ումանց իսկապէս կրօնական և գաւանական ուղղութիւն ունէին. իրենց հետեւողները կը գտնէին, զպրոցներ և հիւանդանոցներ կը պահէին: Ուրիշներ՝ անձնանուէր կ'աշխատէին ի նպաստ որբերուն որ, աւաղ, անթիւ բազմութեամբ էին. և իրենց՝ զաննեց կը ժողովէին, կը պահէին և կը կըրթէին: Ուրիշներ ալ կը պարապէին անօթի ժողովուրդը կերպակնելու և կ'օգնէին վերաշնուրած աւերեալ զաւառներուն: Վերջապէս, ուրիշներ ալ հոգ և խնամք կը տանէին ամէն տեղ գտնուած թափառական Հայերուն՝ որ սերունդով ջնջուած առանց ապաւէնի և առանց նպաստի են:

Այս ամէն ձեռնարկները կարելի է որ բաւական ըլլային, ամէն մասամբ, անցելոյն համար. հիմա այլ ես չեն կընար. վասն զի նոր եղելութիւն մը տեղի ունեցաւ: 28 մայիս 1918ին, քանի մը հայասէր անձինց, նման կրիւզիի զուփերացիներու, իրենց ուռւ և թաթար թշնամիներուն